

مشهد در طول مبارزات انقلاب اسلامی

۲۲ خرداد ۱۴۰۳ ساعت ۱۲:۵۰

بی‌شک دهم دی ماه ۵۷ معروف به یکشنبه خونین بسیار متفاوت از روزهای خونین دیگر بود. حوادث یکشنبه خونین یک روز پیش از آن یعنی از روز شنبه آغاز شد. در این روز گروهی از مردم مشهد با تشکیل جلسه و شعارهایی بر ضد، رژیم در مکان‌های مختلف راهپیمایی کردند و همبستگی خود را با روحانیت و مردم اعلام نمودند. با رسیدن راهپیمایان به استانداری، تانک‌های حکومت نیز به تدریج مستقر شدند....

انقلاب اسلامی ایران انقلابی بزرگ بود که بر اثر تلاش مردم در همه شهرهای کشور به وجود آمد. با این حال داستان مبارزات مردم در همه شهرها به یک شکل نبود. در واقع نوع مبارزات مردمی در شهرهای مختلف تا حدودی با بافت شهری آنها نیز در ارتباط بود. چنانچه در شهرهای مذهبی نوع مبارزات و همبستگی مردمی بسیار پررنگ‌تر از سایر شهرها بود. مشهد از جمله این شهرها است که در طول انقلاب اسلامی نقش بسیار پررنگی در حوادث انقلاب ایفا کرد. شرح مبارزات مردم این شهر به خصوص در دهه ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰ موضوعی است که در ادامه به آن پرداخته شده است.

نقش مشهد در دهه ۱۳۴۰

مشهد و علمای آن در بسیاری از امور سیاسی و مذهبی پیشگام بودند. نقش این شهر در زمان مطرح شدن لایحه انجمن‌های ایالتی و ولایتی پررنگ‌تر از سایر شهرها بود. چنانچه گفته شده است: «در ماجرای انجمن‌های ایالتی و ولایتی اعلامیه‌های مراجع و نوارهای سخنرانی‌ها، در مشهد بیشتر در مدرسه نواب که در واقع پایگاه قدیمی آیت‌الله خامنه‌ای بود، در اختیار طلاب و عموم قرار می‌گرفت... به تدریج اعتراضات اوج گرفت و مردم در منازل مراجع مشهد به ویژه آیت‌الله سید محمد هادی میلانی و آیت‌الله سید حسن قمی اجتماع کرده و به خطابه‌های وعاظ جوان گوش دادند.»^[۱]

این شهر در حوادث مدرسه فیضیه و خرداد ۱۳۴۲، جزء شهرهای پیشگام در مبارزات بود. حتی گفته شده است قبل از وقوع حمله ماموران حکومتی به مدرسه فیضیه، بحث‌هایی در این شهر و میان علما برای اعلام عزای عمومی در عید ۱۳۴۲ مطرح شده بود. چنانچه در یکی از منابع آمده است: «وقتی موضوع اعلام عید ۱۳۴۲ به عنوان عزای عمومی مطرح می‌شود، امام می‌فرمایند: «اتفاقاً ما هم در قم یک چنین بحث‌هایی را داشتیم و داریم روی این کار می‌کنیم مطالعه می‌کنیم. شما ابعادش را و نظراتتان را بگویید و جالب است.» در مشهد یا بعضی از استان‌های دیگر هم این بحث مطرح می‌شود.»^[۲]

یکی از نقش‌های شهر مشهد ایجاد ارتباط سیاسی میان شهرهای مختلف بود. در واقع این شهر به واسطه حضور علمایی چون آیت‌الله خامنه‌ای به عنوان یک پل ارتباطی میان امام و سایر علما نیز عمل می‌کرد. چنانچه «یک بار زمانی که آیت‌الله سید علی خامنه‌ای در قم بودند، از طرف امام خمینی حامل پیامی برای علمای مشهد در ضرورت هوشیاری و آغاز مبارزه‌ای فراگیر شدند و

طبق رهنمود امام، قرار شد که در مشهد هم علاوه بر عزاداری برای امام حسین(علیه السلام) طبق معمول سنواتی، «روضه تخریب مدرسه فیضیه و ضرب و شتم و قتل طلاب» هم خوانده شود...! [۳] بعد از رهنمود امام، مبارزات شهر مشهد رنگ و بوی جدیدی گرفت و وارد مرحله جدیدی شد. به طور کلی مشهد در دهه ۱۳۴۰ نسبت به بسیاری از شهرهای دیگر نقش سیاسی بسیاری پررنگی در مبارزات انقلاب اسلامی داشت.

یکشنبه خونین مشهد

شهر مشهد در طول مبارزات انقلاب اسلامی، روزهای خونین زیادی را پشت سر گذاشته؛ اما بی شک دهم دی ماه ۵۷ معروف به یکشنبه خونین بسیار متفاوت از روزهای خونین دیگر بود. حوادث یکشنبه خونین یک روز پیش از آن یعنی از روز شنبه آغاز شد. در این روز گروهی از مردم مشهد با تشکیل جلسه و شعارهایی بر ضد، رژیم در مکان‌های مختلف راهپیمایی کردند و همبستگی خود را با روحانیت و مردم اعلام نمودند. با رسیدن راهپیمایان به استانداری، تانک‌های حکومت نیز به تدریج مستقر شدند؛ اما مردم بدون هیچ گونه ترس و واهمه‌ای به راهپیمایی و شعارهای ضدحکومتی خود ادامه دادند. شعارهایی مانند «ما به شما گل دادیم، شما به ما گلوله» و «به گفته خمینی ارتش برادر ماست» طنین انداز بسیاری از خیابان‌های مشهد شده بود. با این حال، جو سیاسی در آن روز به سرعت تغییر کرد و تبدیل به خشونت شد؛ زیرا تانک‌ها و نیروهای رژیم شروع به تیراندازی به سمت جمعیت کردند. بر اثر حمله عوامل حکومت فضا متشنج شد. ناآرامی‌ها در طول روز ادامه داشت و در نقاط مختلف درگیری بین افسران نظامی و مردم ادامه یافت و به سمت زندان‌ها نیز کشیده شد.

مردم، زندان زنان را محاصره و به آتش کشیدند. بر اثر این حمله، زندانیان آزاد شدند؛ اما بر اثر حملات عوامل حکومت تعداد زیادی از معترضان زخمی و یا شهید شدند. بر اثر اتفاقاتی که در آن روز در مشهد گذشت، علمای مشهد شبانه گرد هم آمدند تا درباره وقایع بحث کنند. البته بعد از آن، تماس‌هایی نیز از سوی مقامات حکومت با علما گرفته شد. با این حال در جلسه‌ای که شکل گرفت، مقرر شد برای جلوگیری از درگیری بیشتر و قتل عام احتمالی از هجوم مردم به پاسگاه‌های پلیس جلوگیری شود. همچنین درباره سرنوشت دو دژبان که به اسارت مردم درآمد بودند نیز صحبت شد. در نهایت تصمیم به آزادی آن دو نفر گرفته شد، اما پیش از این تصمیم، آن دو نفر توسط افرادی که در کمین آنها قرار گرفته بودند مورد حمله قرار گرفته و کشته شدند. رژیم اجساد دو دژبان را به سربازان نشان داد تا آنان را به تیراندازی به سوی مردم تحریک کند. [۴]

همین موضوع باعث درگیری‌های شدید میان مردم و عوامل حکومت در روز دهم دی ماه شد. این در حالی بود که برخی از علما نیز با بیانیه‌هایی سعی کردند مردم را آرام کنند تا مانع از کشته شدن آنها توسط رژیم شوند. اما مردم مصمم به مبارزه بودند. در اثر درگیری عده زیادی از مردم کشته شدند. برخی از منابع تعداد کشته شده‌ها را دو هزار نفر نیز اعلام کرده‌اند. اعتراضات وقتی شدت یافت که کارمندان استانداری نیز به مردم و اعتصابان پیوستند. به دنبال این حوادث در مشهد سه روز عزای عمومی اعلام شد. با این حال مردم نیز در برابر جنایات رژیم سکوت نکردند. چنانچه حمله مردم باعث اشغال چندین کلانتری گردید. تانک‌ها و کامیون‌های ارتشی به آتش کشیده شدند. حتی یک سرهنگ ارتش به نام کمالی با ضربات مشت و لگد به قتل رسید. مردم فروشگاه ارتش را آتش زدند و سه نفر مامور ساواک را در میدان شاه به دار آویختند. [۵] حوادث به وقوع پیوسته استعفای استاندار مشهد را نیز به دنبال داشت. با این حال یکشنبه خونین زمینه‌ساز قیام‌های بزرگ‌تر در شهر مشهد شد و مشهد را به عنوان یکی

از مهم‌ترین و بزرگ‌ترین کانون‌های مبارزات انقلاب اسلامی تبدیل کرد.

سخن‌نمایی

صحبت کردن از نقش جداگانه شهرها در نهضت انقلاب اسلامی بدان معنا نیست که نقش این شهر در مقایسه با سایر شهرها پررنگ‌تر یا کم‌رنگ‌تر بود. چرا که تمام شهرهای ایران نقش پررنگ و تعیین‌کننده‌ای در حوادث انقلاب داشتند. با این حال نقش شهرهایی مانند شهر مشهد که شهری مذهبی محسوب می‌شود در مبارزات انقلاب اسلامی، نسبت به سایر شهرها تا حدودی متفاوت بود. در واقع وجود علما و مراجع بزرگ کشور در این شهر باعث شده بود تا همبستگی مردم در این شهر بسیار پررنگ باشد و نام این شهر را به عنوان یک شهر مهم مبارزاتی مطرح کند.

[۱] - سیدهادی خسروشاهی، خاطرات مستند سید هادی خسروشاهی درباره آیت‌الله سیدعلی خامنه‌ای، قم، کلبه شروق، ۱۳۹۲، ص ۵۰

[۲] - علیرضا اسلامی گیلانی، تاریخ شفاهی زندگی و مبارزات شهید محمدصادق اسلامی (شهید مکتب روح‌الله)، تهران، موسسه فرهنگی هنری و انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۹۴، صص ۸۶-۸۷

[۳] - همان، ص ۵۱

[۴] - حسن شمس‌آبادی، نقش علمای مشهد در انقلاب اسلامی، تهران، چاپ و نشر عروج، صص ۳۲۵ - ۳۳۶

[۵] [۵] - جلال‌الدین مدنی، تاریخ سیاسی معاصر ایران، ج ۲، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ هفدهم، ۱۳۹۱، ص ۴۱۲

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/49675/اسلامی-انقلاب-مبارزات-طول-مشهد/>